

Orfeusz és Eurydiké a Vörösmarty téren

Gaál István: a film él, a mozi él

Talán jobban ismerik külföldön Gaál István filmrendezőjét, a Sodrásban, a Zöldár című filmek alkotóját, mint Magyarországon. Vasárnap este Budapesten, a Vörösmarty téren mégis több százan nézték végig 1985-ben rendezett operafilmjét, az Orfeusz és Eurydikét. A rendezővel filmjéről, a zenéről és közelgő indiai útjáról beszélgettünk.

— Gluck operája, eltérően az eredeti, mitológiai történetről, happy enddel végződik. Ön írta, pontosabban „talpára állította” az opera cselekményét: filmjében Orfeusz — aki a tilalom ellenére hátrafordul a holtak birodalmából kivisző útján, hogy Eurydikét megpillantás — soha nem kapja már vissza a világra merülő kedvesét. Miért?

— Végzetlenül egyszerű. Lehette, hogy valakinek egy szerződés megszegése után megbocsássanak az istenek. Csiklandós hízelkedés lenne ez, ami távol állt tőlük. A librettó szerzője, Calzabigi, s maga Gluck is bevalotta, csak a közönség ízlésének engedelmessége iránt boldog befejezésű operát. Engem pedig a dráma érdekelt. Nem az opera hitelenségén filozofáltam. Drámat akartam filmre vinni, melyben, ha az ember elkövet egy végzetes hibát, akkor annak végzetes leszek következménye is.

— Ott volt a vetítésen?
— Nem. Sohasem nézem meg a filmjeimet. Miért tennem? Hogy utána azt mondjam, ezt és ezt másképp csináltam volna? Hát persze, hogy másképp...

— Nem tart attól, hogy — bár más indokból —, de egyre kevesebben néznek mozi filmeket?

— A színház meghalt, mondták, amikor megjelent a film. A mozi meghalt, mondták, amikor elterjedt a televízió. De nem ültök ki sem a színház-, sem pedig a mozitermek. A film él, a mozi él. Hogyan is ne óhajtánánk néha olyan atavisztikus, kultikus élményt, amikor együtt lélegezhetünk a másikkal?

— Létezik még egyáltalán a mozi kultusza?

— Igen, bár sajnos ma inkább pótlékot kapni kultusz helyett. Hollywood profanizál. Rafináltan

megkeresi azokat a lehetőségeket, amelyekkel hatni képes az ember ősi rezonanciáira — hogy csak egy példát említek, a jó hős, a szerrif mindig jobb oldalról jön be —, majd az ilyen elemeket természetesen egymásba fűzve irányítja pontról pontra a néző érztését; így váltva apróprézet az tudást, amivel lényünk rejtettebb zugaiba be lehet férközni.

— De hisz minden filmesnek olyan eszközt kell alkalmaznia, mely hat a nézőre. Ez alól —

— Számomra zene egyetlen akkord, zene a villamos csikorgása is. Minden muzsika, minden apró, konkrét zörög mérhetetlen gazdagsággal ajándékoz meg bennünket, melyből kedvünkre válogathatunk. Soha nem felejttem el, amikor felkerültem Pestre, milyen hatással voltak rám a város zajai. Oly csodálatos volt a hajnali zajok összhangza,

úgy hiszem — egyetlen rendező sem lehet kivétel.

— Mozart három hangból képes volt Istennel szóló műveket komponálni. Nem az a kérdés, mi az, amiből dolgozunk, mi az, amit felhasználunk a hatás érdekében, hanem az, hogy miképp tesszük. Mert lehet közhelyszerűen, automatikusan, lélektelenül is. — Mozartot említette, s filmjéből kitűnik, a hangok, a zene különösen fontos szerepet töltenek be életében.

— Számomra zene egyetlen akkord, zene a villamos csikorgása is. Minden muzsika, minden apró, konkrét zörög mérhetetlen gazdagsággal ajándékoz meg bennünket, melyből kedvünkre válogathatunk. Soha nem felejttem el, amikor felkerültem Pestre, milyen hatással voltak rám a város zajai. Oly csodálatos volt a hajnali zajok összhangza,

— Nem éri meg magát idegennek ebben a távoli kultúrában?
— Egyáltalán nem. Az ő kultúrájuk sokkal hamarabb kigyógyított, mint a miénk. S minden nagyon más, mint érfelem. Más a hangrendszerük, másképp élnek meg az időt, más a lelkük. De óriási az igényük arra, hogy rálassanak a mi világunkra. Egy apró szegmensét én mutatom meg nekik, más részleteit pedig majd valaki más.

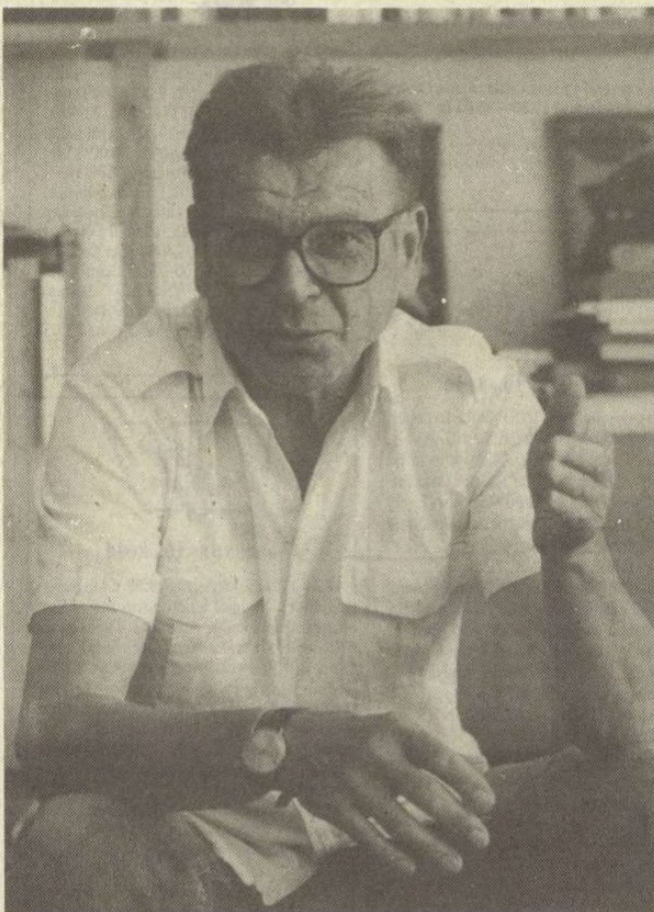
— Világunknak mely „szegmensét” szeretné megismertetni velük?

— Előadásaim, s a filmek, amelyeket megmutatok, amelyekről beszélgetni fogunk az intolerancia—tolerancia kérdéseit járják körül.

— Többször járt már Indiában, s rövidesen ismét oda indul. Mi az, ami különösen vonzza abban az országban?

— Az őszinteségük. Az egyszerűség. A szemek. A szemük. Anyi nyílt, érdeklődő, tiszta tekintet nem látam még sehol. Anyira hiányzott belőlük a gyűlölet, türelmetlenség, előítélet. Alázattal utazom hozzájuk.

FOTÓ: SZIGETVÁRY ZSOLT

Hogyan is ne óhajtánánk néha olyan atavisztikus, kultikus élményt, amikor együtt lélegezhetünk a másikkal?

Privatizáció után

A tőzsde legaktívabb szereplője

A London City cége privatizálta a Zalakerámia Rt.-t

— A magyarországi burkolólapgyártásban kiemelkedő szerepet betöltő Zalakerámia Részvénytársaság sikeresen zárta az idei első félévet is. A több mint százéves múltra visszatekintő zalaegerszegi vállalat 1991. május 31-én alakult át részvénytársasággá, zártkörű alaptással, 1 milliárd 275 millió forintos alaptőkével. Alapítói az Állami Vagyontyűkönség és az IMI Securities Ltd. London voltak. A társaság részvényei még abban az évben kerültek egyrészt a Budapesti Érték-tőzsdére a jegyzett kategóriában, valamint a Bécsi Érték-tőzsdére is. A társaság privatizációja mindenképpen a legsikeresebbek közé tartozik, dr. Katona György vezérigazgató szerint az sincs kizárva, hogy a legsikeresebb.

— Mikor került fel annak a gondolat, hogy a zalaegerszegi cserépkályhagyártat, a tőfeji burkolólapgyártat, a zala-komári terrazzolapgyártat, valamint a sümegi mészkőbányát és mészkőlisztet előállító céget magába foglaló üzemet privatizálják?

— Mi 1980-ban kidolgoztunk egy fejlesztési stratégiát, és ennek nyomán haladunk ma is — mondja a vezérigazgató. — A három ütemre tervezett tőfeji fejlesztésből 1988-ban az első sikertült végrehajtott, a másodikat 1991-ben kellett volna. 1988—89-ben már hitelkérelemmel fordultunk a bankokhoz, hogy az 1991—92-es fejlesztésünkhöz szükséges pénzügyi feltételeket biztosítsuk, mert ha nem korszerűsítjük a termelést ebben az időszakban, akkor a cég vesztességessé válik. Másfél évig nem kaptunk választ a hitelkérelemre. Ekkor jelentkezett az angol befektető és vállalat, hogy 10 millió dollárt fedtett be készpénzben a vállalatba, ebből 9 millió dollár lett jegyzett tőke, 1 millió dollár pedig a felhalmozott vagyon, ami a dolgozó részvények fedezete. Így az IMI Securities Ltd. London 52 százalékos részlajdont szerzett 1991 júliusában cégünkben. Az ÁVÜ 48 százalékos részesedését a Zalakerámia csoportnak történő társaságba vitele képviselte.

— Milyen gyorsan szánták el magukat a külföldi pénzügyi befektetők a Zalakerámiaiban való részvételre?

— Rendkívül gyorsan. Az Ernst & Young cég 1990—91-ben készítette el az átalakulás tervét. Az öt éves üzleti terv 1991. január 26-án készült el. Az angolok anélkül, hogy a vágyonértékelést megválták volna, már 1991. június 1-jén a befektetés mellett döntöttek. Az ÁVÜ rendkívül rugalmasan kezelte az ügyet, kapcsolatunk mindvégig példamutató volt. A befektetők meggyőződtek róla, hogy a Zalakerámia képes jó

minőségű csempét gyártani, amelynek piaca is biztosított. Az új technológiával munkaerő- és energiamegtakarítást sikerült elérnünk. A Zalakerámia vezetői — a politikai változásoktól függetlenül — fejlesztési stratégiájuk végrehajtását tűzték ki célul, melynek eredményeként Európa legjobbjai közé akarnak tartozni.

— Mára hogyan alakultak a tulajdoni arányok?

— Az ÁVÜ-től megvásárolt 296 ezer részvénnyel az IMI Securities Ltd. 75%-ra növelte többségi részesedését, majd az 1993. december 18-án tartott közgyűlésen újabb alaptőkeemlést hagytak jóvá, mely lehetővé tette a társaság pozíciójának erősítését, az üzemkorszerűsítési program folytatását és az üzleti tevékenység bővítését. Az újonnan kibocsátott 449 666 részvény 91 százalékát külföldiek jegyezték le, így jelenleg az alaptőke 93 százaléka van tulajdonukban. A legnagyobb hányaddal valószínűleg a John Bovett, illetve a Hungarian Investment Corporation Ltd. rendelkezik.

— A befektetések révén milyen eredményeket értek el?

— A tőfeji telepen 1992 májusában befejeződött a burkolólap II. üzem, 363 millió forint értékű, majd 1994 során indult a burkolólap III. üzem 450 millió forint értékű rekonstrukció. Erről vélekedett az idén júliusban úgy — tőfeji látogatásakor — London főpolgármestere, hogy bárhol a világon megállná a helyét. Az 1995-től évi 3 millió négyzetméterre növekvő burkolólap-gyártási kapacitással a Zalakerámia a legnagyobb magyar burkolólapgyártóvá válik. A zalakerámiai terrazzolapgyártó sor korszerűsítésére is sor került, 28,2 millió forint értékű csiszolóor készült el. A beruházás lehetővé tette a lapok esztétikai és minőségi javítását. A zalaegerszegi telephelyű kályhagyár — jelenleg a városközpontban elhelyezkedő — telepét a tervek szerint 1994 folyamán költöztetjük ki ipari környezetbe. A társaság által működtetett mintaboltokat is felújították az idén. A budapesti VIII., József körút 26. szám alatti boltot májusban már meg is nyitottuk.

— Mit mutatnak az idei első félévi eredmények?

— Árbevételei tervünket 14,6 százalékkal — 94 millió Ft-tal túlteljesítettük. Az előző év azonos időszakához viszonyítva a növekedés mintegy 3 millió forint volt úgy, hogy az új üzem csak májusban indult. Nagyrészt Németországba és Ausztriába szállítottunk, de új piacok megszerzése is sikerült: már a Benelux-államokba és Litvániába is szállítottunk.

MI 11 488

Az életérzéssé vált üdítő

1886-ban John Pemberton amerikai patikus — aki egyébként fejfényt állító porokkal foglalkozott — hosszú éjszakai töltsöt tőstjei, tégelyei mellett, és végül kikeverte a 20. század legnagyobb karriert befutott üdítőitalát, a Coca-Colát. A kóla diadalútját azóta múzeumi tárggyá vált eszközök és reklámok szegélyezték és egyengettek.

Először még pultra szerelt porceláncsappal álltak sorba a hölgyek és az urak, hogy megkóstolják az új üdítőitalt. Az egyedi alakú Coca-Cola-üveg Alexander Samuelson formatervező alkotta meg 1916-ban. A jól ismert üveg azóta is változatlan. A Coca-Cola végigkísérte századunk évtizedeit, és ez a népek háborúiban, és ezt bekében. Végül több lett, mint üdítőital, jelképpé, életérzéssé vált. A húszas-harmincas években vidám mosolyú hölgyek tekintettek le az egyre szaporodó Coca-Cola-reklámok plakátairól. A második világháború alatt Európában és Afrikában speciális egységek gondoskodtak arról, hogy a katonák mindig hozzájussanak kedvenc üdítőjükhöz. A

FOTÓ: SZIGETVÁRY ZSOLT

Amerika: ahol a nagymamák is kólán cseperedtek fel

kelet-európaiak számára sokáig a szabadság szimbóluma volt, egészen addig, míg meg nem jelent az itteni boltok polcain is. A Coca-Cola cég mindig nagy gondot fordított a reklámra. Használta még a katonák megmentésére a felfüggesztésére a vilá-

gon árusítják a Coca-Cola márkajelzéssel megjelölve. Számátalan művész is megihletett a világhíró üdítőitalt. Andy Warhol például több festményének témájává a Coca-Colát választotta. Ha művészi alkotásokat nem is, de a Coca-Cola — és a világ

történetét tükröző tárgyakat, reklámokat láthat 26-ig az Iparművészeti Múzeum kiállításán az, akinek az utcai óriásplakátok hatalmas kólasüvegeiből még nincs teljesen elege.

B. Gy.

Tárlatlátogató

Összképtelenség

Ha jól számolom: harminchért résztvevője van a Csoportkép című fotókiállításnak. Amiből egyenesen következik, hogy pont olyan, mint egy országos fotótárlat. Csak kicsiben. Kevesebb résztvevővel és sokkal kisebb helyen. Így aztán az anyag változatos (ez jó), másrészt azonban nem látszik semmilyen csoport (s lehet, hogy ez rossz, mivel az akció az Első Alkotócsoporthoz tartozóknak mondja magát). Hogy konkrétumokról beszéljék: Stalter György szociófotói (szegénységben élő embereket és környezetüket örökíti meg) egy világ választja el Vető János műtől. A művészi látványos faktúrába montírozott valóság tárgyak szemfényvesztő dramaturgiája élelti két lapját. Fejér Ernő szürrealista (mindenekelőtt Bánt Endrőt idéző) montázsaitól

szintén nagyon távol állnak az éppen mellette látható Farkas Antal felvételei, amelyek viszont tudatosan stimulálják egy-egy nagy festő képeinek — például Derkovits csendéleteinek — hangulatát. De még nincs vége: Tóth György félig pucér, félig felöltözött hölgyeivel ellentétben Török László aktfotóiban kizárólag a steril szépség munkál, semmi erotika. S akkor még nem szoltam arról, hogy van, aki szinte csak alibiként (egyetlen darabban) szerepel, más már ismert műveit küldte el.

Ezek után talán nem mondvasinnát a kérdés: mit keres a nyár kellős közepén a Vigadó Galériában ez a nivós kiállítás? (A már említett mellett olyan nevek fémjelzik, mint Balla András, Baricz Katalin, Horváth Péter.) Talán az volna a cél, hogy a hazánkról déláb-

bos képet ringató turistáknak (akik valóssággal megzárták a környezetet) mutassuk meg országunk igazi arcát? Az ilyesmi nyilvánvalóanavt. Vagy a szervezők talán nem az érdeklődésükre, hanem a pénztárcájukra gondoltak? Ennek viszont — mármint az eladási szándéknak — semmi jelét nem tapasztaltam. Csupán egyvalami tűnt fel. Az a felirat, hogy az itt látható képekből könyv készül. Ha ez igaz (nincs okunk kételkedni benne), akkor a mi kis országunk nem olyan szegény, mint amilyennek a pénzügyminiszter úr látja. Még az energiapocsékolást is kibírja. Mert ha már van ez a kiállítás és készül a könyv, nem lett volna célszerű a kettőt összekötni?

Vadas József

Megnyílt az edinburghi nemzetközi fesztivál

MTI

Három hétig tart Skócia fővárosában az edinburghi nemzetközi fesztivál. Ezt az évente megrendezett művészeti ünnepet márc 19-én a világ legnagyobb fesztiváljaként tartják számon. Valójában négy művészeti szeregszeme zajlik egyszerre: a nemzetközi színház- és zeneművészeti fesztivál meghívásos alapon működik, a Fringe (Szegély), a világ minden hivatásos és amatőr együttesének és előadójának nyitott fesztiválja, s ezenkívül film- és dzsesszverseny is rendeznek.

A hivatásos fesztivál főszereplője az idén Beethoven és Emmanuel Chabrier, a múlt század végének népszerű francia impresszionista zeneszerzője. Az új edinburghi Fesztiválszínházban a Skot Opera előadja Beethoven egyetlen operáját, a Fidelit, más együttesektől pedig Beethoven valamennyi szimfóniája hallható lesz. Chabrier öt operájából három látthat a fesztivál közönsége.

A szabad szellemiségű Fringe pedig az idén 36 országból tízezer előadó érkezett, akik 184 helyszínen — templomokban, boltokban, uszodákban, buszon és minden elképzelhető helyen — 1275 műsort mutatnak be.

Átok? Fohász?

Utassy Józseffel kapcsolatban leginkább metaforikus kifejezések jutnak eszembe. Most is valami ilyesmit írnek a legszívesebben; az összes verseiben megnyilvánuló erőt, a dalszerűen megformált, poétra végződő vers sokszor szokványos mondanódó csattanóját is egyedi életre keltő belső hevületét dícsérem. Miért? Ezúttal erről gondolkoztam el. És észrevettem, hogy egy alapvető kérdést sohasem merem feltenni: milyen költő is valójában. Talán mert előre érzem, nem tudom megfogalmazni a választ. Mindenben más, mint amilyen költészetet a magam számára kedvelek, ugyanakkor azon kevés költő közé tartozik, akinek majd minden versét kívülről tudom, noha képtelen vagyok bármely versét is megtanulni.

Most már nem kerülhettem meg a kérdést: milyen minőségű is Utassy József? Kénytelen vagyok azt hinni és kimondani: nagy költő. Pedig márványes poétikai elmélettel még csak bizonyítani sem tudom. Talán csak annyit mondhatok: úgy beszél sajátos versnyelvén, mint előtte legfeljebb Ady tudott a magában. Nála a legprimitívebb ötletek is erőt sugárzó poétikai

alakzatokként viselkednek. Cetilik és fecnik címmel szinte verelőtti forgásokkal közöl egy ciklusban, és éppen itt érzem leginkább: az elkeseredés a semmiből varázsolja elő műhelyében az erőt sugárzó valamit. (A „minimal art” megjelenése lenne liránkban? De hiszen ő nem most kezdte alkalmazni mindezt; teszi, amióta verset ír; azt az irányzatot pedig utóbb tudós írók alakították Amerikában.)

Fény a bílincsen című, a Magvető Kiadónál most megjelenő kötetét úgy állítja össze, hogy benne nagy indulatú politikai megnyilvánulások, Isten-nel perelő, a hitetlenségéből az átkozó hitbe forduló egyéni hangú, Balassit, Ady versenyre hívó csodálatos zsoltárok — és a már emlegetett, büszkén vállalt versforgások egykettő ott vannak. Így keres egész ezt a költői világot. Nem a világ maga, ezt ő sohasem mondja. Éppen hogy a világnak a sokféle bajját, az egyes embert is sújtó, bánatalt eltöltő keservét dalolja ki. Azt, hogy nincs jó rend, azt, hogy természetellenes, hogy az apa gyászolja el fiát, azt, hogy az életnek szinte semmi értelmét nem találja. Valami csodálatos diszharmoniót érzett a

költői világ keresése és az élő világ csorbasága között. Csak minimális ez a ritmushibbanás, de elég ahhoz, hogy az ember tragikus érzéssel magától sejt, se ott — se a költészetben, se a „valódi” világban — ne lehessen megbékélni otthon.

Mindezek olyan primer érzelmek, amelyek nem a huszadik század, de az emberi létezés mindenkor is ihletett. Dalnok ő, ahogy azt valaha az első dallamkóhóló költő is csinálta. Ugyanakkor benne és általa a magyar nyelv szóval meg, a költő inkább csak rácsodálkozik: mi minden rejlik az összecsendülő rémekben, az egymással felelős szavakban. Ha már nyelvével felfedezte, megtalálta benne népe történelmét: is verseiben egy magától elátkozottnak hívó nép néz szét félénken és büszkén a világban. Nem támadólag, nem védekezve, inkább önmagát keresve öntudatosan.

Hadd ne keressek címkét, maradjunk már végig úgy, ahogy eddig voltunk: én borzongva szeretem ezeket a verseket, s költőjeket igen nagyra tartom. Remélem, nem csak én olvasom ekképp évtizedek óta.

Kabdebő Lóránt

TELEFONOS APRÓHIRDETÉS

266-5125

ÁLLÁS

MEZŐGAZDASÁGI MUNKALEHETŐSÉG Nyugat-Európában, magas kereseti lehetőség. T.: 217-5685. MUNKÁK AUSZTRIÁBAN a legfrissebb állásajánlatokkal. T.: 217-5685.

LAKÁST KÍNÁL

77 NM-ES DEBINSZKY U.-I. VÁROSLIGETHEZ KÖZEL, jó állapotú öröklékkel eladó. Telefon hívásra: Irányár: 3,4 millió Ft. Tel.: 142-6735, 17 óráig.

JÁRMŰ

GARÁZS HOSSZABB IDŐTARTAMRA kiadó a XII., Csorna u. 5. sz. alatti garázsoron. Érdeklődni: 18—20 óra között (06-24) 368-249.

OKTATÁS

SZÁMÍTÓGÉPISMERETEK (DOS, WINDOWS), szövegszerkesztés (WINWORD) oktatása kezdő és haladó szinten, nagy eredményességgel, munkalehetőségekkel. Tel.: (06-37) 315-160.

VEGYES

ZUGLÓI kertészművelés 3-6 éves korig gyermekeket felvevők. Telefon: 252-9011

ENCYKLOPEDIA—2000

Az utolsó alkalom, hogy első legyen

Minden üzemtember leghőbb, titkon dédelgetett álma, hogy ott legyen az elsők között. Elsők közé kerülni csak azok tudnak, akik elsőként ismerik fel egy kietlen, ám olajgazdag mezőben, egy jó ötletben, egy látszólag abszurd innovációban a nagy üzletet. Ma a piac telelt, mind szellemi, mind gyakorlati értelemben. Kéves a szűföld, az új terület, ahol valaki első lehet. AZ ENCYKLOPEDIA—2000, Sebeők János készülő nagy műve, s a mű által ködölt üzenet közvetítésének kizárólagos jogait bírtokló, öt kft.-ből álló EGG HOLDING MÉDIABIRODALOM ilyen új terület.

Ayrton Senna vállalta a halál kockázatát is, mert első akart lenni. Mégis, Forma—1-es pilóták, kalandvágyó és merész fiatalok várják, hogy volán mögé üljenek és első legyenek. Az anyagi kockázatvállalás az életveszély egy absztrakt formája, de érdemes vállalni az elsőség esélyéért.

Ez a század utolsó lehetősége, hogy ön valami gyökeresen újba elsőként szálljon be. Csatlakozzon tőkéjével az Encyklopédia—2000 projektjehez. Az Encyklopédia—2000 Kör számít önre. Ha ön olyan menedzser, tulajdonos, vállalkozó, akinek van mozgatható tőkéje és nem akar lekésni a rezervált jövőről, legyen ott a 105 M forintos koncesszió jegyzője között.

Égész nap hívhatja: 118-5898, 118-7426. Drucker György 1052 Budapest, Kristóf tér 6. I. em. S. C. G.